

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Lapset varhaiskasvatuksen arvioijina – Lasten mukavina pitämät asiat päiväkodissa ja perhepäivähoidossa

---

Kaisa Pihlainen^a, Jyrki Reunamo^b & Eija Kärnä^c

^a Itä-Suomen yliopisto, vastaava kirjoittaja, s-posti: kaisa.pihlainen@uef.fi

^b Helsingin yliopisto

^c Itä-Suomen yliopisto

TIIVISTELMÄ: Suomessa varhaiskasvatusta toteutetaan pääsääntöisesti päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista laadukkailla palveluilla. Varhaiskasvatuksen laadun arviointiin onkin kehitetty erilaisia menetelmiä ja välineitä, mutta lapset ovat osallistuneet arviointiin varsin vähän. Tässä artikkelissa esitellään, millaisena suomalainen varhaiskasvatus näyttäytyi, kun lapset arvioivat sitä kertomalla heidän mukaviksi kokemista asioista päiväkodissa ja perhepäivähoidossa. Tutkimusaineisto muodostui perhepäivähoitoon (N = 371) ja päiväkotiiin (N = 371) osallistuneiden lasten (1–8 vuotta, tyttöjä 49,3 %) haastatteluista. Lasten vanhemmat toteuttivat lasten haastattelut. Tutkimusaineistoa analysoitiin laadullisin ja määrällisin menetelmin. Tulosten mukaan lapset kertoivat monenlaisista varhaiskasvatukseen liittyvistä positiivisista asioista. Päiväkodissa olevien lasten kerronnassa korostuivat lasten oma ja järjestetty toiminta varhaiskasvatuksessa. Perhepäivähoitoon osallistuvat lapset mainitsivat enemmän ihmissuhteisiin ja arjen tilanteisiin liittyviä asioita. Nuorimmat päiväkodissa olevista lapsista mainitsivat henkilöitä nimellä muita enemmän ja kuusivuotiaat enemmän erikoispäiviä ja retkiä. Tulosten perusteella lasten tekemä arviointi on lupaava menetelmä täydentämään monimenetelmäistä varhaiskasvatuksen laadun arviointia. Tuloksia voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen käytänteiden kehittämisessä kiinnittämällä huomiota erityisesti lasten osallisuuteen ja mieluisina pitämiin asioihin.

Asiasanat: laatu, arviointi, osallisuus, päiväkoti, perhepäivähoito

ABSTRACT: In Finland early childhood education (ECE) is mainly provided in day care centres and family day care. The purpose of ECE is to support children's growth,

development and learning with high-quality services. Various methods and tools have been developed for evaluating quality in ECE but children have participated in evaluation only a little. In this article we present how ECE in Finland appears when children (1–8 year-old-children, 49,3 % girls) in family day care (N = 371) and day care centres (N = 371) are included in evaluation by telling about their pleasant things in ECE. Children's interviews were implemented by their parents. Data was analysed using qualitative and quantitative methods. According to the results, children mentioned several positive aspects in ECE settings. Children in day care centres emphasized children's own and organized activities in ECE. Children in family day care, in turn, mentioned more topics concerning human relations and everyday life situations. The youngest children in day care centres stated persons more in their names and six-year-old children special days and trips. Results indicate that children's evaluations are a valuable part of the multi-method quality evaluation of early education. Results can be used to develop ECE practices by paying attention to children's participation and positive aspects that children mention about ECE.

Keywords: *quality, evaluation, participation, day care centre, family day care*

Johdanto

Tässä artikkelissa esitellään, millaisena suomalainen varhaiskasvatus näyttäytyi, kun 1–8-vuotiaiden lasten vanhemmat haastattelivat lapsia heidän mukaviksi kokemistaan asioista päiväkodissa ja perhepäivähoidossa. Lasten näkemysten tutkiminen ja osallistuminen varhaiskasvatukseen arviointiin on ajankohtaista juuri nyt, sillä 1.9.2018 Suomessa voimaan tullut uusi varhaiskasvatuslaki korostaa lapsen edun ja osallisuuden vahvistamista (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, 4§, 20§). YK:n lapsen oikeuksien sopimus määrittelee lapsen edun kolmen periaatteen kautta: lapsen oikeudella tulla suojelluksi, oikeudella huolenpitoon, hoivaan ja tasapainoiseen kasvatukseen sekä oikeudella tulla kuulluksi itseään koskevissa asioissa (YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista, 1989). Kuulluksi tulemisen rinnalla korostetaan lapsen mielipiteiden huomioimisen tärkeyttä päätöksenteossa ja heitä koskevissa asioissa (MacNaughton, Hughes, & Smith, 2007; YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista, 1989; myös Suomen perustuslaki 11.6.1999/731, 6§).

Lasten hyvinvointiin liittyvässä keskustelussa on usein korostettu varhaiskasvatukseen pitkäkestoisia ja positiivisia vaikutuksia, jotka näyttäisivät olevan erityisen merkityksellisiä heikommista oloista tuleville lapsille (Bakken, Brown, & Downing, 2017; Felfe & Lalive, 2018). Varhaiskasvatusvuosia voidaankin ajatella aikana, jolloin lapselle muodostuu inhimillistä pääomaa, joka auttaa lasta selviytymään paremmin myöhemmillä opintopoluilla sekä työelämässä (esim. Karila, Kosonen, & Järvenkallas, 2016; OECD, 2017; Reynolds, Temple, Ou, Arteaga, & White, 2011). Esimerkiksi OECD:n selvityksen mukaan (OECD, 2017, s. 262) osallistuminen varhaiskasvatukseen vähintään kahden vuoden ajan vaikutti positiivisesti lapsen suoriutumiseen 15-vuotiaana PISA-tehtävissä.

Pitkäkestoisten vaikutusten lisäksi on tärkeää huomioida myös varhaiskasvatukseen osallistumisen tuottamat vaikutukset lapsen tämänhetkiseen elämään, kuten myönteisten kokemusten tärkeyden (Marbina, Mashford-Scott, Church, & Tayler, 2015) sillä päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevat lapset Suomessa viettävät suuren osan valveillaoloajastaan varhaiskasvatuksessa. Esimerkiksi Hujalan, Fonsénin ja Elon (2012) tutkimuksessa vanhemmat ja varhaiskasvatuksen henkilöstö arvioivat lapsilla olevan pääsääntöisesti myönteisiä kokemuksia varhaiskasvatuksesta. Käytännössä lapset olivat innostuneita, iloisia ja tyytyväisiä varhaiskasvatukseen (Hujala ym., 2012, s. 309).

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2018, s. 9) mukaan ”laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta”. Päiväkotitoiminta on näistä huomattavasti yleisempää, sillä vuonna 2016 kunnallisessa varhaiskasvatuksessa olleista lapsista 89 % oli kuntien omissa päiväkodeissa tai yksityisissä ostopalvelupäiväkodeissa ja 11 % perhepäivähoidossa (THL, 2017). Päiväkodeissa varhaiskasvatusta toteutetaan lapsiryhmissä, joiden muodostamisessa on mahdollisesti huomioitu lasten ikä, sisarussuhteet tai tuen tarve. Perhepäivähoito on puolestaan pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä voidaan järjestää perhepäivähoitajan tai lapsen kotona tai ryhmäperhepäivähoitona. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2018.)

Varhaiskasvatuskeskustelussa päiväkotitoiminta on saanut yleisen hyväksynnän varhaiskasvatuksen pääasiallisena toimintamuotona. Samalla perhepäivähoito on marginalisoitumassa ja perhepäivähoidon vahvuudeksi koettu kodinomaisuus on kääntymässä heikkoudeksi (Alila ym., 2014). Perhepäivähoidon on vaikea pärjätä päiväkodeille yhteiskunnallisessa keskustelussa (Tikka, 2007). Perhepäivähoito näyttäytyy kuitenkin vanhempien arvioissa päiväkotihoidon rinnalla myönteisenä varhaiskasvatuksen toimintamuotona (Alasuutari, Karila, Alila, & Eskelinen, 2014). Tässä artikkelissa perhepäivähoidossa ja päiväkodeissa toteutettavaa varhaiskasvatusta tarkastellaan lasten arviointien perusteella.

Kansallisissa varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteissa ja suosituksissa (Vlasov ym., 2018, s. 11) arviointi määritellään käytänteiksi, joissa toimintaa tai asiaa verrataan asetettuihin tavoitteisiin. Arviointi on arvottamista, jonka avulla tarkastellaan toiminnan hyvyttä (Vlasov ym., 2018) tai onnistumista. Arvioinnin tarkoituksena kasvatusalalla on vahvistaa päätöksentekoa ja suunnata huomio kehitettäviin piirteisiin (Atjonen, 2015). Laadun arvioinnin tarkoituksena on tunnistaa varhaiskasvatuksen vahvuuksia ja kehittämiskohteita, joita voidaan hyödyntää systemaattisen kehittämisen tukena (Vlasov ym., 2018). Laadun määrittely ja sen arviointi ovat kuitenkin monisäikeisiä asioita, eikä niiden määrittely ole yksiselitteistä (Marbina ym., 2015; Hujala ym., 2012; Vlasov ym., 2018). Nykyisin varhaiskasvatuksen laadun arviointi kiteytetään yleisesti kahteen

ulottuvuuteen eli laadun rakenne- ja prosessitekijöihin (Vlasov ym., 2018; Ishimine, Tayler, & Thorpe, 2009). Rakenteiden laadulla viitataan varhaiskasvatuksen mitattaviin ja hallinnollisiin rakenteisiin, kuten fyysiseen ympäristöön, henkilökunnan pätevyyteen sekä lapsi-aikuinen-suhdelukuun. Prosessin laadulla tarkoitetaan puolestaan vuorovaikutuksellisia tekijöitä, kuten henkilökunnan ja lasten vuorovaikutusta, lasten vertaissuhteita, yhteistyötä perheiden kanssa sekä toiminnan pedagogista laatua. (Vlasov ym., 2018; Ishimine ym., 2009.)

Pohjoismaisissa varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin malleissa välittyy Pohjoismaille tyypillinen sosiaalipedagoginen painotus. Esimerkiksi tanskalaisen (Kragh-Müller & Ringsmose, 2015) mallin mukaan varhaiskasvatuksen laadun mallissa erotetaan fyysisen ympäristön (rakenteen) ja ihmissuhteiden (prosessin) lisäksi omaksi ulottuvuudeksi leikki ja aktiviteetit. Ruotsalainen varhaiskasvatuksen pedagogisen laadun arviointi (ks. Sheridan & Pramling Samuelsson, 2013) nostaa puolestaan esille neljä ulottuvuutta (yhteiskunta, opettajat, lapset ja oppimisen kontekstit), jotka ovat yhteydessä varhaiskasvatuksen rakenteisiin, prosesseihin, sisältöihin ja tuloksiin. Perhepäivähoidon näkökulmasta Parrila (2002) määrittelee laadun ulottuvuuksiksi perhepäivähoitajan persoonallisuuden ja ammatillisuuden sekä perhepäivähoidon toiminnan, toimintaympäristön, tavoitteet ja vaikutukset.

Varhaiskasvatuksen laadun määrittelyn monisäikeisyyden takia lapsen osallisuus laadun arvioinnissa on niin ikään monitulkintaista. Lapsen oikeus tulla kuulluksi on kuitenkin peruslähtökohta osallisuuden toteutumiseksi. Kuulluksi tulemisen lisäksi on tärkeää huomioida, mihin lapsi voi vaikuttaa omassa toimintaympäristössään. Esimerkiksi Sheridan ja Samuelsson (2001) totesivat Ruotsissa tekemässään tutkimuksessa, että lapsilla oli mahdollista vaikuttaa ja osallistua päiväkodeissa itse aloittamiinsa toimintoihin, kuten leikkeihin, mutta ei aikuisten aloitteesta tapahtuviin asioihin. Lasta monipuolisesti kuulemalla ja osallistumista tukemalla voidaan varhaiskasvatusta kehittää niin, että lasten yksilölliset tarpeet ja ajatukset voidaan huomioida toimintaa järjestettäessä ja lapsen aktiivinen toimijuus mahdollistuu (esim. Turja & Vuorisalo, 2017). Turjan ja Vuorisalon (2017) mukaan (ks. myös Kiili, 2006) lasten osallisuuden mahdollistamiseksi lapselle tulee tarjota tietoa ympäröivästä maailmasta, yhteisön toiminnasta ja toiminnan ehdoista. Tämän lisäksi lapsen osallisuutta lisää mahdollisuus osallistua kasvuympäristönsä toimintaprosessien eri vaiheisiin; ideointiin, suunnitelmien tekoon, päätöksentekoon, toimeenpanoon ja arviointiin (Turja & Vuorisalo, 2017). Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi lapsen mahdollisuutta vaikuttaa toimintaympäristönsä materiaaliin resursseihin (esimerkiksi välineet ja tilat) ja toimintoihin sekä niiden arviointiin. Lasten osallistuminen toimintaympäristönsä kehittämiseen edistää Kragh-Müllerin ja Ringsmosen (2015) mukaan lasten mahdollisuuksia nauttia senhetkisestä elämänvaiheesta, joka puolestaan vapauttaa lapsen voimavaroja oppimiseen ja kasvuun.

Lasten todellisen osallisuuden toteutumiseksi on olennaista miettiä keinoja, jotka mahdollistavat lasten näkemysten kuulemisen omissa kasvuympäristöissään. Tutkijat peräänkuuluttavatkin uusien menetelmien kehittämistä lasten kuulemisen ja osallisuuden mahdollistamiseksi (Bae, 2009). Kun lasten kuuleminen varhaiskasvatuksessa on noussut keskeiseksi, on luontevaa, että lasten kuuleminen on keskeistä myös varhaiskasvatuksen laadun arvioinnissa.

Tässä tutkimuksessa vanhemmat haastattelivat lastaan lapsen arkiympäristössä. Artikkeliki keskittyy lasten näkemyksiin mukavista asioista päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa. Erilaiset varhaiskasvatuksen toimintamuodot haastavat laadun arviointia, sillä päiväkodit ja perhepäivähoito eroavat toisistaan muun muassa henkilöstön koulutuskelpoisuusvaatimuksissa ja oppimisympäristöiltään (Vlasov ym., 2018). Lasten ja vanhempien käsityksiä on kuitenkin keskeistä tutkia eri varhaiskasvatuksen toimintamodoissa, sillä laatu näkemykset ovat paikkasidonnaisia (Parrila, 2004, ks. myös Hujala ym., 2012). Lasten ja vanhempien näkemyksiä tutkimalla voidaan arvioida varhaiskasvatuksen vaikuttavuutta (Parrila, 2004) eli lasten ja vanhempien tyytyväisyyttä varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen koettua laatua (Hujala & Fonsén, 2016). Tutkimus liittyy laajempaan suomalaisen varhaiskasvatuksen laatua arvioivaan tutkimukseen (Reunamo & Kyhälä, 2016). Tulosten pohjalta on mahdollista kehittää suomalaisen varhaiskasvatuksen laatua edelleen sekä päiväkodeissa että perhepäivähoidossa lasten näkökulmia ja varhaiskasvatuksen kontekstien erityispiirteitä huomioiden.

Tutkimuksen toteutus

Tutkimukseen osallistui kymmenen uusimaalaisen kunnan alueelta yhteensä 5439 lasta, joista 371 osallistui varhaiskasvatukseen perhepäivähoidossa ja 5068 kunnallisessa päiväkodissa. Tässä artikkelissa kuvattua osatutkimusta varten valittiin kaikkien perhepäivähoitoon osallistuneiden lasten vastaukset ($n = 371$) sekä systemaattisella otannalla yhtä monta ($n = 371$) päiväkotien varhaiskasvatukseen osallistuneen lasten vastausta ($N = 742$). Kunnallisissa päiväkodeissa lasten iän keskiarvo oli 4,3 vuotta (keskihajonta 1,57 vuotta). Heistä poikia oli 188 ja tyttöjä 183. Perhepäivähoitolasten iän keskiarvo oli 3,31 vuotta ja keskihajonta 1,45 vuotta. Heistä poikia oli 187 ja tyttöjä 182. Tutkimusaineistossa lasten ikä on 1-8 vuotta. Aineisto ei sisällä alle yksivuotiaita lapsia, joita vuonna 2015 oli 0,15 prosenttia varhaiskasvatukseen osallistuvista lapsista (Säkkinen & Kuoppala, 2016). Kahdeksanvuotiaat lapset ($n = 3$) olivat koululaisia, jotka osallistuivat varhaiskasvatukseen iltapäivisin.

Tässä artikkelissa kuvattu tutkimus pohjautuu lasten haastatteluihin, jotka toteutettiin vuosina 2012 ja 2015. Eri vuosina kerätyt aineistot on yhdistetty, koska tulokset eivät

poikenneet juurikaan toisistaan. Lasten vanhemmat haastattelivat lapsiaan lasten arkiympäristöissä, sillä arkisten toimintojen yhteydessä tapahtuvan keskustelun ja kysymysten kysymisen on nähty helpottavan lasten vastaamista (Alasuutari, 2005, s. 158). Lapsille vieraiden tutkijoiden sijaan lasten vanhemmat mahdollistivat lapsille omien näkemysten jakamisen tutun ja luotettavan aikuisen kanssa (keskustelun ja lasten kuulemisen tärkeydestä lisää mm. Duncan, Coatsworth, & Greenberg, 2009). Lasten tutkimushaastattelu pohjautui näkemykseen, jossa lapsen nähdään olevan paras asiantuntija kuvaamaan omaa elämäänsä (ks. Roos & Rutanen, 2014). Vanhempien osallistuminen haastattelutilanteisiin mahdollisti myös nuorimpien lasten osallistumisen tutkimukseen, sillä vanhemmat tunsivat lapsensa hyvin ja pystyivät siten tukemaan ja tulkitsemaan lasta haastattelun aikana (ks. myös Mayall 2008, s. 119).

Haastattelurunko sisälsi sekä suljettuja että avoimia kysymyksiä. Avoimissa kysymyksissä (8 kpl) lapset saattoivat kertoa vapaammin näkemyksistään, mikä lisää lapsilla kuulluksi tulemisen tunnetta (Brubacher, Timms, Powell, & Bearman, 2019). Vanhempia ohjeistettiin lukemaan haastattelukysymykset lapselle omin sanoin ja valitsemaan numeerisissa kysymyksissä lapsen vastausta kuvaavin vaihtoehto. Suljettujen kysymysten (5 Likert-asteikollista kysymystä) tarkoituksena oli täydentää kvalitatiivisia vastauksia kvantitatiivisella mittarilla. On kuitenkin muistettava, että aikuisten arvioima numero on vanhempien tulkinta lapsen näkemyksestä, ei lapsen näkemys. Tässä tutkimuksessa käsitellään kysymys ”Onko päiväkodissa sinun mielestäsi mukavaa?”. Lasten vastausten perusteella vanhempien valitsemat vaihtoehdot olivat ”Ei koskaan”, ”Joskus”, ”Usein” ja ”Aina”. Tässä tutkimuksessa käsitelty avoin kysymys kuului ”Mitkä asiat päiväkodissa/ perhepäivähoidossa ovat mukavia?”. Vanhempia ohjeistettiin ilmaisemaan kiinnostuksensa ja arvostuksensa lasten vastauksia kohtaan. Avoimissa kysymyksissä vanhempia ohjeistettiin kirjoittamaan lapsen vastaus kyselylomakkeeseen sille varattuun tilaan juuri sellaisena kuin lapset sen ilmaisivat. Vanhempia pyydettiin tulkitsemaan niiden pienten lasten ilmaisua, jotka eivät pystyneet kuvaamaan sanallisesti tuntemuksiaan. 1–8-vuotiaiden lasten näkökulman keräämisellä pyrittiin varmistamaan mahdollisimman monipuolisesti eri-ikäisten lasten näkemyksiä edustava aineisto tutkittavasta aiheesta. Vanhemmille kerrottiin, että yksittäisten lasten tai vanhempien henkilöllisyys ei tule esiin arviointituloksissa tai niistä tehdyissä raporteissa.

Aineistonkeruu tapahtui joko lapsen varhaiskasvatuksen ympäristössä tai lapsen kotona. Aineistonkeruuta varten useissa päiväkodeissa oli järjestetty vanhemmalle ja lapselle oma tietokone, jossa he saattoivat häiriöttä arvioida varhaiskasvatuksen laatua verkkolomakkeella. Aineiston keräämiseen kului noin kymmenen minuuttia ja se toteutettiin yhdellä istumalla. Päiväkodissa arviointi tapahtui usein lapsen hakemisen tai tuomisen yhteydessä, kotona taas iltaisin tai viikonloppuna. Haastatelleen vanhemman tai huoltajan sukupuolesta ei ole tietoa. Tämän artikkelin ulkopuolelle on jätetty

kysymykset varhaiskasvatuksen ”kurjista” asioista, kaverisuhteista sekä peloista. Lisäksi artikkelissa tarkastellaan lasten iän yhteyttä vastausten sisältöön. Jotta lasten ikä ei olisi vaikuttanut tulkintoihin, lasten ikä poistettiin analyysin ajaksi aineistosta. Lasten haastatteluiden muita näkökulmia on tarkoitus analysoida ja julkaista myöhemmin.

Aineisto analysoitiin käyttämällä aineistolähtöistä sisällönanalyysia (Tuomi & Sarajärvi, 2002) sekä määrällisiä analyysimenetelmiä. Sisällönanalyysi on hybriditekniikka, joka mahdollistaa aineiston laadullisen analyysin ja tilastollisen käsittelyn (Bauer, 2011). Aineistonanalyysin aluksi tutkijat lukivat aineistoa läpi ja keskustelivat alustavista havainnoistaan. Keskustelun pohjalta kolmas tutkija teki aineistolähtöisesti luokittelun, joka muodostui 15 alaluokasta ja viidestä yläluokasta. Seuraavaksi ensimmäinen tutkija luokitteli aineiston luokittelurunkoa hyödyntäen. Luokitellut aineistokatkelmat vaihtelivat yhdestä sanasta muutaman virkkeen mittaisiin kuvauksiin. Samalla luokittelurunko täsmentyi siten, että alaluokkien määrä kasvoi 22:een yläluokkien pysyessä viitenä (ks. Taulukko 1): tekeminen, välineet, ihmiset ja eläimet, päiväkodin arki sekä muut. Monitulkintaisesta vastauksesta esimerkiksi ”*prinssi*” voi viitata henkilöön, eläimeen, satuun tai leluun.

TAULUKKO 1 Lasten haastatteluaineiston aineistolähtöinen luokittelurunko

<i>YLÄLUOKKA</i>	<i>ALALUOKKA</i>
Tekeminen	Leikkiminen, pelaaminen, liikunta, taide, lukeminen, muut
Välineet	Lelut, pelit, rakennussarjat
Ihmiset ja eläimet	Kaverit, henkilökunta, henkilöt, eläimet, muut
Päiväkodin arki	Ulkoilu, lepo, ruokailu, tehtävät, erikoispäivät/retket, muut
Muut	Monitulkintaiset, tyhjä

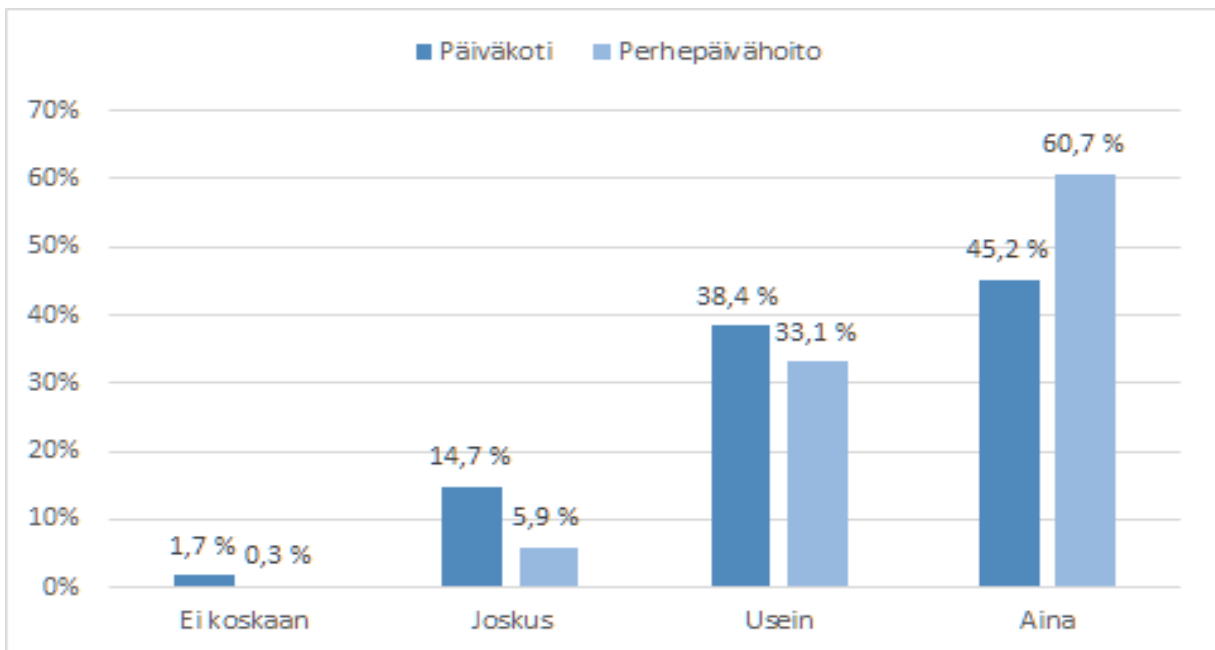
Seuraavaksi koodattu aineisto syötettiin SPSS-ohjelmaan, jotta luokiteltua aineistoa pystyttiin tarkastelemaan suhteessa lasten ikään. Luokituksia analysoitiin frekvenssien, keskiarvojen ja keskihajontojen avulla. Iän ja lasten vastausten luokkien suhdetta analysoitiin ristiintaulukoimalla, jolloin luokiteltu ikä oli sarakemuuttujana ja luokiteltu vastaus rivimuuttujana. Tilastolliset merkitsevyydet testattiin khii-neliö-testillä.

Tulokset

Lasten maininnat mukavista asioista varhaiskasvatuksessa

Lasten haastatteluista kävi ilmi, että lähes kaikki lapset vastasivat kysymykseen ”Onko päiväkodissa/perhepäivähoidossa sinun mielestäsi mukavaa?” pääasiassa myönteisesti. Kunnallisissa päiväkodeissa 83,6 % ja perhepäivähoidossa 93,8 % lapsista kuvasi varhaiskasvatuksen olleen useimmiten tai aina mukavaa (Kuvio 1). Päiväkotien ja perhepäivähoidon väliset erot olivat tilastollisesti merkitseviä ,05-tasolla (ryhmien prosentiosuuksien vertailu, merkitsevyydessä käytetty Bonferroni-korjausta). Tulos vahvistaa aiemman tutkimuksen (Alasuutari ym., 2014) näkemystä.

KUVIO 1 Lasten maininnat varhaiskasvatuksen mukavuudesta päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa (%)

Kun lapsia pyydettiin nimeämään varhaiskasvatuksen mukavimpia asioita, mainintoja kertyi yhteensä 1690 (ka 2,3 mainintaa/lapsi). Maininnoista 50,7 prosenttia tuli päiväkodissa ja 49,3 prosenttia perhepäivähoidossa olleilta lapsilta. Sekä päiväkodissa että perhepäivähoidossa olleet lapset kokivat mukavimpana tekemiseen liittyvät asiat, erityisesti leikkimisen. Lapset kuvasivat usein, kuinka mukavinta varhaiskasvatuksessa oli ”kun me leikitään”. Heidän mielestään erityisesti kavereiden kanssa ”yhdessä leikkiminen on ihan hirveen kivaa”. Leikkimisen korostuminen lasten vastauksissa ei ole

yllättävää, sillä leikki on keskeinen asia varhaiskasvatukseen lapsen elämässä (Aaltonen, Ojanen, Sivén, Vihunen, & Vilén, 2004). Leikin mukavuus voi liittyä myös lapsen osallistumiseen ja omiin vaikutusmahdollisuuksiin leikkitalanteissa. Sheridanin ja Samuelssonin (2001) mukaan leikki on juuri se toiminnan alue, johon lapsilla on eniten mahdollisuuksia vaikuttaa ja osallistua varhaiskasvatuksessa. Lapsi viihtyy näin tilanteissa, joissa voi itse vaikuttaa tilanteen etenemiseen. Tämän takia on tärkeää turvata lapsille tarpeeksi mahdollisuuksia vapaaseen leikkiin. Aiemman tutkimuksen (Reunamo, 2012) mukaan lapset osallistuvat vapaaseen leikkiin perhepäivähoidossa päiväkotia enemmän. Lisätutkimusta kuitenkin tarvitaan vapaan leikin roolista ja mahdollisuuksista varhaiskasvatuksen ympäristöissä.

Tässä tutkimuksessa tekemiseen liittyvien mainintojen lisäksi lapset kertoivat ihmisten, erityisesti kavereiden, läsnäolon olleen mukavaa. Esimerkiksi erään lapsen mukaan varhaiskasvatuksessa oli mukavaa, koska ”*siellä on paras kaverini Maija ja paljon muitakin kavereita*”. Lapset mainitsivat myös henkilökunnan, kuten ”*aikuiset*”, ”*hoitotädit*” ja ”*hoitajat*” varhaiskasvatuksen positiivisina tekijöinä. Varhaiskasvatuksessa sosiaalinen toimintaympäristö ja vuorovaikutussuhteet ovatkin erittäin tärkeitä (Karila, 2016; Opetushallitus, 2013), sillä tutkimusten mukaan ne vaikuttavat eniten lapsen arkeen varhaiskasvatuksen kontekstissa (Hermanfors & Eskelinen, 2016). Kragh-Müllerin ja Ringsmosen (2015) mukaan erityisesti lapsen ja varhaiskasvattajan vuorovaikutus on keskeinen varhaiskasvatuksen laatuun vaikuttava tekijä. Tutkimukset (ks. Kragh-Müller & Ringsmose, 2015; Slot, Lerkkanen & Leseman, 2015) osoittavat, kuinka pienemmissä lapsiryhmissä lapset olivat enemmän vuorovaikutuksessa aikuisten kanssa ja heidän sosiaaliset ja kielelliset taidot kehittyivät paremmin isompiin lapsiryhmiin verrattuna. Tässäkin tutkimuksessa tulokset viittaisivat siihen, että lasten kokemukset henkilökohtaisista ja tiivistä suhteista aikuisiin olivat heille tärkeitä. Tulos on yhtenevä aiemman tutkimuksen (Alasuutari ym., 2014) tulosten kanssa.

Verrattaessa perhepäivähoidossa ja päiväkodissa olleiden lasten näkemyksiä käy ilmi, että perhepäivähoidossa olleet lapset kuvasivat mukavina asioina ruokailuun liittyviä tekijöitä päiväkodeissa olleita lapsia enemmän (Taulukko 2). Lapset kertoivat ruoan olleen hyvää tai että ”*syöminen on kivaa*”. Päivittäiset tilanteet, kuten ruokailu, ovatkin merkittävä osa lapsen arkea (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2018). Lasten myönteiset maininnat ruokailusta antavat viitteitä perhepäivähoidossa toteutetun ruokakasvatuksen onnistuneesta toteutumisesta, jonka tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen” (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2018, s. 44).

Perhepäivähoidossa olleet lapset tuottivat myös enemmän ihmisiin liittyviä mainintoja kertoessaan mukavista asioista kuin päiväkodeissa olleet lapset. Kavereihin ja muihin

lapsiin viittaamisen lisäksi perhepäivähoidossa olleet lapset mainitsivat useita henkilöitä etunimellä. Henkilöiden tuttuuden perhepäivähoidon pienemmissä ja pysyvämmissä ryhmissä voi ajatella vaikuttaneen perhepäivähoidossa olleiden lasten vastauksiin, sillä suurempien ryhmäkokojen on osoitettu vähentävän lasten sosioemotionaalista tukea (Slot ym., 2015). Myös erikoispäivät ja retket nousivat useammin esiin positiivisina asioina perhepäivähoidossa olleiden lasten aineistossa. Lapset kertoivat esimerkiksi, kuinka mukavinta oli ”*metsäretkellä käyminen*”, ”*ulkoilu puistossa*” tai retket esimerkiksi eläintarhaan, kirjastoon, satutunnille tai kauppaan. Retkien ja muiden erikoispäivien nähdään yleisesti laajentavan lasten kokemusmaailmaa sekä mahdollistavan uusia kokemuksia ryhmässä (Bruce & Halder, 2015).

TAULUKKO 2 Lasten perhepäivähoidossa päiväkotia useammin mukavina mainitut asiat (N = 784)

	Perhepäivähoito	Päiväkoti	Ero
Ruokailu	70	39	31
Kaverit	117	100	17
Henkilöt etunimellä	25	9	16
Erikoispäivät ja retket	42	26	16
Eläimet	10	0	10
Lelut	30	22	8
Ulkoilu	63	58	5
Lukeminen	12	10	2
Lepo	16	15	1
Muut yhteensä	70	50	20
<i>Yhteensä</i>	<i>455</i>	<i>329</i>	<i>126</i>

Perhepäivähoidossa olleiden lasten vastauksissa oli myös mainintoja eläimistä, kuten ”*koira*”, ”*kissa*” tai ”*akvaario*”. Vastaavia mainintoja ei ollut päiväkodissa olleiden lasten vastauksissa. Tutkimusten (Beetz, 2017; Gee, Griffin, & McCardle, 2017) mukaan eläinten kanssa toimiminen tukee lasten kognitiivista ja sosioemotionaalista kehitystä esimerkiksi vähentämällä ahdistusta, auttamalla tunteiden säätelyssä ja tarjoamalla tukea sosiaalisissa tilanteissa rohkaisemalla lasta vuorovaikutukseen. Eläinavusteisen toiminnan myönteisiä vaikutuksia voidaan selittää esimerkiksi oksitosiinin erittymisellä (Beetz, Uvnäs-Moberg, Julius, & Kotrschal, 2012), joka yhdistetään kiintymykseen ja

mielihyvän tunteeseen. Vuorovaikutuksen eläimen kanssa on myös osoitettu alentavan verenpainetta ja sykettä (Beetz ym., 2012). Perhepäivähoidossa olleiden lasten kokemusten perusteella eläimet rikastuttavat varhaiskasvatuksen sosiaalista toimintaympäristöä ja siten vahvistavat varhaiskasvatuksen laatua. Kokemuksia eläimistä ei tämän tutkimuksen aineiston mukaan syntynyt päiväkodissa oleville lapsille.

Päiväkodissa olleet lapset painottivat mukavissa asioissa perhepäivähoidossa olleita lapsia enemmän tekemistä, kuten leikkimistä, taidetta ja ilmaisua, liikuntaa, esiopetustehtävien tekemistä sekä pelaamista (Taulukko 3). Lapset mainitsivat mukavimpina leikkeinä rakentelu-, auto-, eläin-, koti-, nukke- ja roolileikit. Lapset pitivät myös taiteeseen liittyviä tekijöitä mukavina: "(mukavaa on,) että saa piirtää", "saa askarrella", "pistelytehtävät", "musiikki", "esitykset". Liikuntaan liittyvistä tekijöistä lapset mainitsivat eniten jumpan, jonka lisäksi mainittiin luistelu, hiihto, keinuminen, liukuminen, urheilu, salissa oleminen, juoksu, roikkuminen, pallopelit ja tanssi. Tehtäviin liittyvät maininnat kohdistuivat lähinnä esikoulutehtäviin, jolloin lasten mielestä mukavaa on esimerkiksi "eskaritehtävät", "laskutaidon koritehtävät" tai "kaikenlainen opiskelu". Pelaaminen puolestaan liittyi palapelien kokoamiseen, lauta- ja muistipelien pelaamiseen sekä ruutulaitteilla pelaamiseen. Lapset kuvasivat, kuinka varhaiskasvatuksessa hauskaa oli "kavereiden kanssa pelaaminen", "kun saa pelata lautapelejä" tai "iPadilla pelaaminen". Perhepäivähoidossa olevat lapset eivät sen sijaan juurikaan maininneet tehtäviä tai pelejä mukavina asioina varhaiskasvatuksessa.

TAULUKKO 3 Lasten päiväkodissa perhepäivähoitoa useammin mukavina mainitut asiat (N = 906)

	Perhepäivähoito	Päiväkoti	Ero
Leikkiminen	203	234	31
Taide	75	105	30
Liikunta	46	71	25
Tehtävät	4	25	21
Pelit	2	15	13
Henkilökunta	23	32	9
Pelaaminen	16	23	7
Rakennussarjat	6	7	1
Muut yhteensä	3	16	13
<i>Yhteensä</i>	<i>378</i>	<i>528</i>	<i>150</i>

Kokonaisuudessaan lasten vastausten voi nähdä heijastavan monipuolisesti Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018) kuvattuja toimintoja. Lasten vastausten voi nähdä kuvaavan myös varhaiskasvatuksen laadun rakenne- ja prosessitekijöitä (Vlasov ym., 2018). Prosessitekijät liittyivät ennen kaikkea leikkiin, ruokailuun, retkiin ja muuhun lapsille mieluisaan toimintaan. Rakennetekijöistä puolestaan esiin nousivat lapsiryhmien rakenne, erityisesti henkilöstön ja kavereiden läsnäolo samassa ryhmässä sekä perhepäivähoidon puolella kotieläinten läsnäolo. Voidaan kuitenkin pohtia, onko perhepäivähoidon materiaalien resurssien taso riittävä (vrt. OECD, 2016), jotta lasten leikkimiselle, pelaamiselle ja oppimiselle on tasapuoliset mahdollisuudet päiväkotiin verrattuna. Tasapuolisen materiaallisen toimintaympäristön rakentamisessa ja jakamisessa voitaisiin hyödyntää nykyistä enemmän uusia ja joustavia käytänteitä, esimerkiksi materiaalien kierrätystä perhepäivähoitajien tai laajemmin eri varhaiskasvatuspalveluiden kesken. Esimerkiksi tablettitietokoneiden ja muiden materiaalien kierrätystä perhepäivähoitajien tiimeissä toteutetaan Liperin kunnassa Pohjois-Karjalassa Digireppujen avulla (Pihlainen, Suero Montero, & Kärnä, 2018).

Lasten iän merkitys lasten mukavina kokemissa asioissa

Tähän tutkimukseen osallistuneet lapset olivat perhepäivähoidossa keskimäärin vuoden nuorempia kuin päiväkodeissa, joten tarkastelimme tämän eron takia iän yhteyttä lasten näkemyksiin. Iästä riippumatta perhepäivähoidossa olleiden lasten arviointien keskiarvot olivat päiväkodeissa olleiden lasten vastausten keskiarvoja korkeampia.

Ruokailusta pitämiseen liittyvät vastaukset olivat tyypillisimpiä nelivuotiailla lapsilla. Kun ikäryhmittäin luokiteltuja vastauksia tarkasteltiin suhteessa varhaiskasvatuksen muotoon, perhepäivähoidossa olleet vanhemmat lapset mainitsivat ruokailun useammin mieluisana kuin nuoremmat lapset. Kavereiden osalta perhepäivähoidossa kaverit korostuivat kolmevuotiaiden lasten näkemyksissä, mutta päiväkodeissa olleilla lapsilla kavereihin liittyviä mainintoja oli tasaisemmin eri-ikäisillä lapsilla. Tämä saattaa viitata siihen, että perhepäivähoidossa kaverisuhteet ovat enemmän kahdenkeskisiä ja pienryhmässä tapahtuvia, koska lasten määrä ryhmässä on pienempi kuin päiväkodeissa.

Lasten ikä liittyi myös tapaan, millä he viittasivat toisiin ihmisiin varhaiskasvatuksessa. Etunimellä mainitut henkilöt korostuivat kaiken kaikkiaan vähemmän päiväkodissa kuin perhepäivähoidossa olleiden lasten vastauksissa. Päiväkodissa olleilla pienillä lapsilla henkilöiden nimet korostuivat kuitenkin vastauksissa useammin kuin perhepäivähoidossa olleilla pienillä lapsilla. Nimeltä mainittujen henkilöiden korostuminen juuri päiväkodissa olevien pienten lasten vastauksissa voi viitata siihen, että henkilökontaktit ovat erityisen tärkeitä isossa ryhmässä oleville pienille lapsille. Alle kolmevuotiaiden ryhmissä aikuinen-lapsi suhdeluku on myös pienempi eli kasvattajia on enemmän suhteessa lasten lukumäärään (Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta

753/2018). Lasten nimeämät muut lapset ja kasvattajat voidaan huomioida päiväkotien arjessa esimerkiksi tukemalla lasten kaverisuhteiden muodostumista ja ylläpitämistä sekä mahdollistamalla aikuisen huomio lapsille lasten joustavalla ryhmittelyllä pienempiin ryhmiin. Lisäksi huomiota tulisi kiinnittää henkilökunnan pysyvyyteen (ks. myös Alasuutari ym., 2014).

Erikoispäivistä ja retkistä pitämiseen liittyviä mainintoja oli melko tasaisesti eri-ikäisillä perhepäivähoidossa olleilla lapsilla, mutta päiväkodeissa erityisesti kuusivuotiaiden lasten vastauksissa painottuivat retket mieluisana asiana. Päiväkodeissa retkien painottuminen nimenomaan kuusivuotiaiden lasten vastauksissa saattaa viitata siihen, että päiväkodissa retkeillään eniten esiopetuslasten kanssa. Ulkoilusta pitivät kaikenikäiset lapset molemmissa varhaiskasvatusympäristöissä, vaikka päiväkodeissa hieman varttuneemmat lapset mainitsivat sen nuorempia lapsia hieman useammin mukavana asiana. Lukemisen osalta päiväkodeissa näkyi esiopetuslasten kasvava kiinnostus lukemista kohtaan. Perhepäivähoidossa olleilla lapsilla oli mainintoja lukemisesta mieluisana asiana esiopetusikäisiä lapsia vähemmän. Monipuolisten resurssien lisäksi tulos saattaa heijastaa tilannetta, jossa varhaiskasvatukseen osallistuvat lapset ovat päiväkodissa hieman vanhempia perhepäivähoitoon verrattuna. Erityisesti tehtävien tekeminen painottui esikouluikäisiin lapsiin päiväkodissa. Tulos antaa viitteitä esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014, s. 28) määriteltyjen esiopetuksen monipuolisten työtapojen, kuten erilaisten työtehtävien, käytöstä.

Kaiken kaikkiaan, niin perhepäivähoidossa kuin päiväkodissakin lasten positiiviset asiat liittyivät usein leikkiin. Päiväkotilasten useammin mainitsemista asioista leikkiminen jakautui samalla tavalla perhepäivähoidossa eli vanhemmat lapset mainitsivat leikkimisen suhteellisesti useammin kuin nuoremmat lapset. Molemmissa varhaiskasvatusmuodoissa vanhemmat lapset mainitsivat taiteen ja liikunnan useammin mieluisana asiana kuin nuoremmat lapset. Erityisen paljon vanhemmat lapset pitivät molemmissa varhaiskasvatusmuodoissa tehtävien tekemisestä.

Tässä tutkimuksessa aineiston tarkastelussa huomioitiin lasten ikä, sillä perhepäivähoitoon osallistuneet lapset olivat keskimäärin vuoden päiväkotiin osallistuneita lapsia nuorempia. Kaiken kaikkiaan näyttää siltä, että päiväkotilasten runsaammat maininnat tekemisestä voivat ainakin osittain johtua lasten ikäeroista, kuitenkin siten, että lasten positiivinen näkemys varhaiskasvatuksesta säilyi johdonmukaisesti eri-ikäisillä lapsilla. Myös lapsille tärkeiden asioiden maininnoissa lapsen iällä oli merkitystä. Sekä perhepäivä- että päiväkotihoidossa vanhemmat lapset korostivat nuorempia lapsia enemmän liikkumisen sekä taiteen ja tehtävien tekemisen mukavuutta. Lisäksi ruokailu ja leikkiminen korostuivat perhepäivähoidossa olleiden vanhempien lasten vastauksissa, kun taas ulkoilu ja lukeminen painottuivat

päivähoidossa olleiden vanhempien lasten vastauksissa. Näiden tulosten pohjalta voidaan jatkossa kehittää kumpaakin varhaiskasvatusympäristöä paremmin eri-ikäisten lasten tarpeita vastaavaksi. Perhepäivähoidossa on syytä panostaa vanhemmille lapsille riittävän haasteellisten tehtävien ja monipuolisen toiminnan kehittämiseen. Päiväkodissa voisi kiinnittää huomiota ruokailutilanteiden myönteisyyteen. Aiheesta tarvitaan kuitenkin jatkotutkimusta, jotta lasten kertomista ja sanoittamatta jääneistä näkemyksistä sekä niiden muutoksesta saadaan kokonaisvaltainen kuva.

Tutkimuksen luotettavuudesta

Aiemmissa tutkimuksissa (mm. Powell & Smith, 2009) on korostettu lasten toiveita tulla kuulluiksi ja että heidän näkemyksensä huomioidaan heitä koskevassa päätöksenteossa. Varhaiskasvatuksen tutkijat ovatkin peräänkuuluttaneet erilaisia tapoja kerätä lasten näkemyksiä (Bae, 2009; Powell & Smith, 2009). Tässä tutkimuksessa vanhempia pyydettiin omien lastensa haastattelijoina. Menetelmä perustuu perhelähtöiseen toimintatapaan, jossa korostetaan vanhempien osallisuutta varhaiskasvatuksessa (mm. Karila, 2016), ja jossa vanhempien nähdään olevan päteviä taltioimaan lastensa näkemyksiä (Dunst, 2002). Vanhempien toimintaa vuorovaikutustilanteissa on kuitenkin tutkittu vain vähän niissä tilanteissa, joissa vanhemmat haluavat selvittää lastensa kokemuksia (Korkman, Laajasalo, Juusola, Uusivuori, & Santtila, 2015). Vanhempien osallistuminen tutkimusaineiston keräämiseen vaikuttaa tutkimusaineistoon, jota seuraavassa käsittelemme tutkijan, vanhempien ja lasten näkökulmasta.

Vanhempien kiinnostus oman lapsen kokemuksia kohtaan pohjautuu lapsen ensisijaiseen kasvatusvastuuseen ja varhaiskasvatuspalvelujen asiakkuuteen. Myös valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2018) tavoitteena on kehittää vanhempien osallisuutta edistäviä toimintatapoja. Kiinnostus lasten kokemuksia ja kertomuksia kohtaan onkin lasten haastattelun perusedellytys (Kortesuoma, Hentinen, & Nikkonen, 2003). Tämä huomioitiin myös haastatteluiden ohjeistuksessa, jossa vanhempia pyydettiin ilmaisemaan kiinnostuksensa ja arvostuksensa lasten vastauksia kohtaan.

Lasten onnistunut haastattelu edellyttää toimivaa vuorovaikutusta, joka pohjautuu haastattelijan kykyyn saavuttaa lapsen luottamus (Punch, 2002; Kortesuoma ym., 2003). Luottamus ja turvallisuuden tunne ovatkin lapsen kehittymisen ja sen tukemisen lähtökohtia (Hughes, 2011). Haastattelijan ja haastateltavan välinen tuttuus ja sitä kautta nouseva luottamus vahvistavat lapsen näkemysten totuudenmukaisuutta ja ylipäättään rohkeutta jakaa omia näkemyksiään aikuisen kanssa (Punch, 2002). Lapsi-vanhempisuhte luo pohjaa molemminpuoliselle luottamukselle, joka mahdollistaa toisen osapuolen tiedon ja osallistumisen kunnioittamisen (Mayall, 2008). Luottamuksen

pohjalta lapsi ja vanhempi voivat neuvotella ja sopia haastattelutilanteen rakentumisesta (Mayall, 2008).

Vanhempien toteuttamien haastatteluiden vahvuutena voidaan pitää vanhempien syvällistä tietoa lapsestaan. Etukäteistieto lapsen aiemmista kokemuksista ja havaintojen huomiointi haastattelutilanteen toteuttamisessa lisäävät osaltaan aineiston luotettavuutta (vrt. Korkman ym., 2015). Aiemman tiedon pohjalta vanhemmat voivat muokata haastattelutekniikkaa ja -kysymyksiä kunkin lapsen kielellisten ja kognitiivisten taitojen mukaisesti, jonka on osoitettu olevan olennaista lasten haastattelujen onnistumisessa ja luotettavan aineiston keräämisessä (Faux, Walsh, & Deatricks, 1988). Vanhempien tieto lapsesta mahdollisti myös vaihtoehtoisten ilmaisujen valinnan, jos lapsi ei ymmärtänyt haastattelussa käytettyä käsitettä tai ilmausta (vrt. Korttesluoma ym., 2003; myös Fritzley & Lee, 2003).

Tutkimusaineiston luotettavuuden vahvistamiseksi huomiota kiinnitettiin erityisesti vanhempien toteuttamien lasten haastatteluiden ohjeistukseen. Tässä tutkimuksessa vanhempia pyydettiin lukemaan haastattelukysymykset lapsille omin sanoin ja valitsemaan numeerisissa kysymyksissä lapsen vastausta kuvaavin vaihtoehto. Kyselylomakkeeseen muotoiltiin lyhyitä ja tarkkoja kysymyksiä, sillä ne auttavat lasta keskittymään tarkastelun kohteena olevaan asiaan sekä tuottamaan yksityiskohtaisempia vastauksia, jotka vahvistavat aineiston luotettavuutta (ks. Korkman ym., 2015). Lyhyiden ja tarkkojen kysymysten nähtiin myös helpottavan kysymysten muotoilua lapsille mahdollisimman samankaltaisesti sekä huomioimaan 1-8-vuotiaiden kehitysvaiheen ja yksilölliset tarpeet, kuten nuorempien lasten rajatumman sanavaraston (Punch, 2002; ks. myös Korttesluoma ym., 2003).

Lasten yleistä arviota varhaiskasvatuksesta kysyttiin ”Onko päiväkodissa / perhepäivähoidossa sinun mielestäsi mukavaa?” -kysymyksellä. Kyllä/ei-kysymysten käyttöä on kritisoitu voimakkaasti erityisesti kerronnallisuutta painottavassa lapsitutkimuksessa. On olemassa riski, että lapset vastaavat tavalla, jonka he olettavat olevan sosiaalisesti suotavaa. Nuoremmat lapset vastaavat pääsääntöisesti myönteisesti myös niissä tilanteissa, kun eivät tiedä vastausta (Fritzley & Lee, 2003). Vastausten vinouma myönteisiin vastauksiin saattaa näkyä tässä tutkimuksessa esimerkiksi siinä, että yksivuotiaiden päiväkodissa olevien lasten vastauksissa ei esiintynyt kielteisimmän vastausvaihtoehdon vastauksia eli tilanteita, joissa varhaiskasvatuksessa ei ole koskaan kivaa. Perhepäivähoidossa olevien yksi- ja kaksivuotiaiden lasten vastauksissa esiintyi ainoastaan myönteiset arviot. Tulosten tulkinnassa tulee näin huomioida lasten arvion mahdollinen positiivinen vinouma. Tämä vinouma ei kuitenkaan selitä perhepäivähoidon kaikissa ikäryhmissä esiintynyttä suurempaa myönteisyyttä.

Kyllä/ei-kysymyksiin annettujen vastausten sijaan lapsen osallisuus varhaiskasvatuksen toimintojen ja sitä kautta laadun arviointiin toteutui lapsilähtöisemmin lasten vastauksissa avoimiin kysymyksiin. Lasten haastattelu, tai pikemminkin lasten kanssa tapahtuva keskustelu (Raittila, Vuorisalo, & Rutanen, 2017), vaatii aikuiselta taitoja ja paneutumista, koska lasten näkemyksiä on helppo johdatella (Kortesuoma ym., 2003). Kuitenkin yleisesti nähdään, että lapsi voi vastustaa johdattelua paremmin hänelle tärkeissä tilanteissa (Kortesuoma ym., 2003). Lapsen ja vanhemman kahdenkeskinen tilanne, jossa lapsi kertoo hänelle tärkeistä asioista ja jossa vanhempi aidosti ja läsnäolevana kuuntelee lasta, voi hyvinkin muotoutua palkitsevaksi ja merkitykselliseksi tilanteeksi kummallekin osapuolelle (Kirmanen, 1999). Tällaiset kohtaamiset, asioiden jakaminen sekä kiinnostuksen ja arvostuksen osoittaminen lasten ja vanhempien toimintaa kohtaan ovat itsessään varhaiskasvatuksen prosessilaatua. Varhaiskasvatuksen laatuun vaikuttaa osaltaan huoltajien merkityksellinen osallistuminen oman lapsensa varhaiskasvatukseen (Vlasov ym., 2018). Toisaalta vanhemmat voivat ohittaa lapsen näkemyksen haastattelutilanteen aikana, jos vanhemmat haluavat peitellä sitä (Mayall, 2008) tai jos näkemys ei vastaa vanhemman näkemystä. Oman lapsen haastattelemisen voi tilanteena myös luoda vanhemmille paineita tuottaa sosiaalisesti suotavia tai lapsen 'taitavuutta' osoittavia vastauksia, vaikka vastaamatta jättäminen olisi mahdollista. Vanhemmat voivat kokea lapsen haastattelutilanteen myös mahdollisuutena tuoda esille myös omia näkemyksiään. Tämä huomioitiin haastattelun etukäteisohjeistuksessa ohjeistamalla vanhempia kirjoittamaan lapsen vastaus lapsen ilmaisua vastaavalla tavalla. Sanatarkkaan litterointiin ohjeistamisen nähtiin vähentävän vanhemman vaikutusta lapsen ilmaisun tallentamisvaiheessa. Huolellisesta ohjeistuksesta huolimatta emme voi täysin tietää, kuinka vanhemmat toteuttivat lasten haastattelut. Kuten Helavirta (2007, s. 636) toteaa, aikuisen läsnäolo voi tarjota lapselle turvallisen tavan osallistua haastattelutilanteeseen kuin myös aikuiselle tilaisuuden lapsen ja haastattelutilanteen valvontaan. Tilanteiden, joissa vanhemmat haastattelevat lastaan, voidaankin nähdä tuottavan narratiivia, jossa kuuluu sekä lapsen että vanhemman ääni. Samalla koemme lapsen kuuntelemisen tapahtuvan aina aikuisen tulkintakehikon kautta (Spyrou, 2011).

Vanhempien osallistaminen lasten näkemysten taltioimiseen tarjosi mahdollisuuden vanhemmille ja lapsille keskustella lapsen kokemuksista ja samalla tuoda vanhemmille tutuksi varhaiskasvatuksen kontekstia lasten näkökulmasta. Lasten myönteiset kokemukset varhaiskasvatuksessa ovat heijastumia laadukkaan varhaiskasvatuksen vaikuttavuudesta, johon moninaiset puitetekijät, välilliset tekijät ja prosessitekijät vaikuttavat (Hujala & Fonsén, 2016). Lasten maininnat eivät kuitenkaan suoraan kerro varhaiskasvatuksen laadukkuudesta. Aineiston perusteella emme voi tietää, kuinka usein lasten mainitsemat mukavat asiat tapahtuivat. Lapset ovat voineet esimerkiksi kuvata

yksittäisen mukavan tapahtuman tai retken mukavana asiana, jos se on tapahtunut vähän aikaa sitten ja on helppo palauttaa mieleen. Toisaalta voidaan miettiä sitä, mistä mainintojen puuttuminen kertoo. Jos lapsi ei mainitse esimerkiksi nukkumista mukavana asiana, tarkoittaako se, ettei nukkuminen ole mukavaa? Entä kuinka lasten näkemyksiä otetaan huomioon varhaiskasvatuksen arjessa?

Tutkimusaineistossa esiintyi yksittäisiä sisältöjä, kuten etunimiä, joiden tarkempi tulkinta olisi edellyttänyt esimerkiksi tarkentavien kysymysten avulla saatua lisätietoa. Aineiston analysointia olisi myös selkeyttänyt vanhempien kirjaus omasta tulkinnasta esimerkiksi sulkumerkkien sisään lapsen vastauksen perään. Yleisesti tunnustettuna haasteena lasten haastattelussa onkin aikuisten vaikeus ymmärtää täysin lasten näkökulmia (Punch, 2002). Jatkotutkimuksissa vanhempien ohjeistukseen voisi liittää maininnan lasten kuvaamien tulkinnanvaraisten sisältöjen tarkemmasta selittämisestä, joka lisäisi tutkijan ymmärrystä ja sitä kautta vahvistaisi aineistonanalyysin luotettavuutta.

Lopuksi

Tässä artikkelissa on tarkasteltu lasten näkemyksiä siitä, mikä on varhaiskasvatuksessa mukavaa. Tutkimuksen tavoitteena oli osallistaa lapset ja heidän vanhempansa varhaiskasvatuksen laadun arviointiin. Laadukkaan varhaiskasvatuksen merkkinä voidaan pitää asiakastyytyväisyyttä (Hujala & Fonsén, 2016) eli lasten ja vanhempien myönteisiä kokemuksia varhaiskasvatuspalveluita kohtaan. Varhaiskasvatuksen laatu tulee kuitenkin nähdä laajempänä kokonaisuutena, jossa myönteisten kokemusten lisäksi huomioidaan lasten kasvun, kehityksen ja oppimisen tukeminen sekä niiden tukemiseen tähtäävät rakenne- ja prosessitekijät. Tämän takia jatkossa on tarve kehittää edelleen menetelmiä lasten ja vanhempien osallistamiseksi varhaiskasvatuksen laadun arviointiin muiden arviointimenetelmien rinnalla. Keskeistä olisi saada arviointi jatkuvaksi, varhaiskasvatuksen käytänteitä kehittäväksi toiminnaksi, johon myös lapset ja vanhemmat voivat osallistua säännöllisesti osana monimenetelmäistä laadun arviointia (Vlasov ym., 2018; Punch, 2002). Vanhempien osallistuminen lasten näkemysten keräämiseen tarjoaa yhden tavan perheiden ja varhaiskasvatuksen yhteistyön toteuttamiseen. Onnistuakseen vanhempien toteuttamat haastattelut edellyttävät huolellista etukäteissuunnittelua sekä eettisten ja luotettavuusnäkökulmien jatkuvaa pohdintaa.

Laadun arviointi pohjautuu käsitykseen siitä, mitä pidetään varhaiskasvatuksessa merkityksellisenä (Vlasov ym., 2018; Hujala ym., 2012). Lasten haastattelujen analyysi nosti esille, että varhaiskasvatusikäiset lapset sekä päiväkodeissa että

perhepäivähoidossa nimesivät mukavia asioita kaikilta varhaiskasvatuksen laadun osa-alueilta (vrt. Kragh-Müller & Ringsmose, 2015; Vlasov ym., 2018). Päiväkodeissa olevien lasten näkemyksissä korostui lasten oma ja järjestetty toiminta varhaiskasvatuksessa samalla kun perhepäivähoitoon osallistuvat lapset mainitsivat enemmän ihmissuhteisiin ja arjen tilanteisiin liittyviä asioita. Koska varhaiskasvatuksessa korostuu lasten osallistuminen ja lasten kuuleminen, on osallistumisen ja kuulemisen tarkoitettava myös varhaiskasvatuksen laadun arviointia. Tämä tutkimus vahvistaa näkemystä, jonka mukaan lasten arviot voivat täydentää muilla tavoin toteutettua varhaiskasvatuksen laadun arviointia. Näin lasten ääni pääsee paremmin vaikuttamaan arjen tasolla varhaiskasvatuksen laadun prosessitekijöihin. Toisaalta, kun lasten arvioinnit otetaan huomioon päiväkotien ja perhepäivähoidon, kuntien ja valtakunnan tasolla, niillä on merkitystä myös varhaiskasvatuksen rakennetekijöiden laatuun ja niiden arviointiin. Jatkossa tarvitsemme lisää uusia työkaluja lasten näkemysten esiin saamiseen ja tulkitsemiseen. Pohjimmiltaan lasten kokemus on laadun arvioinnin ohittamaton indikaattori.

Lähteet

- Aaltonen, M., Ojanen, T., Sivén, T., Vihunen, R., & Vilén, M. (2004). *Lapsen aika*. Helsinki: WSOY.
- Alasuutari, M. (2005). Mikä rakentaa vuorovaikutusta lapsen haastattelussa? Teoksessa J. Ruusuvoori & L. Tiittula (toim.), *Haastattelu: Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus* (s. 145-162). Tampere: Vastapaino.
- Alasuutari, M., Karila, K., Alila, K., & Eskelinen, M. (2014). *Vaikuta varhaiskasvatukseen*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:13. Saatavana osoitteesta <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75257/tr13.pdf> (Luettu 27.6.2018.)
- Alila, K., Eskelinen, M., Estola, E., Kahiluoto, T., Kinos, J., Pekuri, H.-M., & Polvinen, M. (2014). *Varhaiskasvatuksen historia, nykytila ja kehittämisen suuntalinjat*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:12. Saatavana osoitteesta <https://minedu.fi/julkaisu?pubid=URN:ISBN:978-952-263-266-1> (Luettu 27.6.2018.)
- Atjonen, P. (2015). *Kehittävä arviointi kasvatusalalla*. Tampere: Suomen Yliopistopaino Oy.
- Bae, B. (2009). Children's right to participate – challenges in everyday interactions. *European Early Childhood Education Research Journal*, 17(3), 391–406. doi:10.1080/13502930903101594
- Bakken, L., Brown, N., & Downing, B. (2017). Early childhood education: The long-term benefits. *Journal of Research in Childhood Education*, 31(2), 255–269. doi:10.1080/02568543.2016.1273285
- Bauer, M.W. (2011). Classical content analysis: A review. Teoksessa M.W. Bauer & G. Gaskell (toim.), *Qualitative researching with text, image and sound*, (s. 132-151). Lontoo: SAGE.
- Pihlainen, Reunamo & Kärnä. *Varhaiskasvatuksen Tiedelehti — JECER* 8(1) 2019, 121–142. <http://jecer.org/fi>

- Beetz, A. (2017). Theories and possible processes of action in animal assisted interventions. *Applied Development Science* 21(2), 139–149.
- Beetz, A., Uvnäs-Moberg, K., Julius, H., & Kotrschal, K. (2012). Psychosocial and psychophysiological effects of human-animal Interactions: The possible role of oxytocin. *Frontiers in Psychology*, 3, 234. doi:10.3389/fpsyg.2012.00234
- Bruce, T. & Halder, S. (2015). *Early Childhood Education*. 5. painos. Iso-Britannia: Hodder Education Group.
- Brubacher, S. P., Timms, L., Powell, M., & Bearman, M. (2019). “She wanted to know the full story”: Children’s perceptions of open versus closed questions. *Child Maltreatment*, 1–10.
- Duncan, L. G., Coatsworth, J. D., & Greenberg, M. T. (2009). A model of mindful parenting: Implications for parent-child relationships and prevention research. *Clinical Child and Family Psychology Review* 12, 255–270.
- Dunst, C.J. (2002). Family-centered practices: Birth through high school. *The Journal of Special Education*, 36(3), 139–147.
- Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. (2016). Opetushallitus. Määräykset ja ohjeet 2016:1. Saatavana osoitteesta https://www.oph.fi/download/163781_esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf (Luettu 20.8.2018.)
- Faux, S. A., Walch, M., & Deatrick, J. (1988). Intensive interviewing with children and adolescents. *Western Journal of Nursing Research* 10(2), 180–194.
- Felfe, C. & Lalive, R. (2018). Does early child care affect children's development? *Journal of Public Economics*, 159, 33–53. doi: 0.1016/j.jpube.2018.01.014
- Fritzley, V. H. & Lee, K. (2003). Do young children always say yes to yes-no questions? A metadevelopmental study of the affirmation bias. *Child Development*, 74(5), 1297–1313.
- Gee, N., Griffin, J., & McCardle, P. (2017). Human-animal interaction research in school settings: Current knowledge and future directions. *Aera Open*, 3(3), 1–9.
- Helavirta, S. (2007). Lasten tutkimushaastattelu. Metodologista herkistymistä, joustoa ja tasapainottelua. *Yhteiskuntapolitiikka*, 72(6), 629–640. Saatavana osoitteesta <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/101030/helavirta.pdf?sequence> (Luettu 28.3.2018.)
- Hermanfors, K. & Eskelinen, M. (2016). Varhaiskasvatuksen nykytila. *Kasvatus*, 47(1), 70–75.
- Hughes, D. A. (2011). Kiintymyskeskeinen vanhemmuus. Toimivuutta kasvatukseen. Tampere: PT-Kustannus.
- Hujala, E., Fonsén, E., & Elo, J. (2012). Evaluating the quality of the child care in Finland. *Early Child Development and Care*, 182 (3-4), 299–314.
- Hujala, E. & Fonsén, E. (2016). Varhaiskasvatuksen laadun arviointi ja pedagoginen kehittäminen. Teoksessa E. Hujala & L. Turja (toim.), Varhaiskasvatuksen käsikirja, (s. 314-329). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Ishimine, K., Tayler, C., & Thorpe, K. (2009). Accounting for quality in Australian childcare: a dilemma for policymakers. *Journal of Education Policy*, 24(6), 717–732. doi:10.1080/02680930903207695
- Pihlainen, Reunamo & Kärnä. *Varhaiskasvatuksen Tiedelehti — JECER* 8(1) 2019, 121–142. <http://jecer.org/fi>

- Karila, K. (2016). *Vaikuttava varhaiskasvatus. Tilannekatsaus toukokuu 2016*. Opetushallitus, Raportit ja selvitykset 2016:6. Saatavana osoitteesta http://www.oph.fi/download/176638_vaikuttava_varhaiskasvatus.pdf (Luettu 13.4.2018.)
- Karila, K., Kosonen, T., & Järvenkallas, S. (2016). *Varhaiskasvatuksen kehittämisen tiekartta vuosille 2017–2030. Suuntaviivat varhaiskasvatukseen osallistumisasteen nostamiseen sekä päiväkotien henkilöstön osaamisen, henkilöstörakenteen ja koulutuksen kehittämiseen*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:30. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Saatavana osoitteesta <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80221/okm30.pdf> (Luettu 28.3.2018.)
- Kiili, J. (2006). *Lasten osallistumisen voimavarat: tutkimus lpanoiden osallistumisesta*. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 283.
- Kirmanen, T. (1999). Haastattelu lapsen ja aikuisen kohtaamisena – Kokemuksia lasten pelkojen tutkimuksesta. Teoksessa I. Ruoppila, E. Hujala, K. Karila, J. Kinos, P. Niiranen, & M. Ojala (toim.), *Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä* (s. 194–217). Jyväskylä: Atena.
- Korkman, J., Laajasalo, T., Juusola, A., Uusivuori, L., & Santtila, P. (2015). What did the child tell? The accuracy of parents' reports of a child's statements when suspecting child sexual abuse. *Journal of Forensic Psychology Practice, 15*, 93–113.
- Kortesluoma, R.-L., Hentinen, M., & Nikkonen, M. (2003). Conducting a qualitative child interview: methodological considerations. *Journal of Advanced Nursing, 42*(5), 434–441.
- Kragh-Müller, G. & Ringsmose, C. (2015). Educational quality in preschool centers. *Childhood Education, 91*(3), 198–205.
- MacNaughton, G., Hughes, P., & Smith, K. (2007). Young children's rights and public policy: Practices and possibilities for citizenship in the early years. *Children & Society, 21*(6), 458–469.
- Marbina, L., Mashford-Scott, A., Church, A., & Tayler, C. (2015). *Assessment of wellbeing in early childhood education and care: Literature review*. Victorian early years learning and development framework. Victorian curriculum and assessment authority. Saatavana osoitteesta <https://www.vcaa.vic.edu.au/Documents/earlyyears/EYLiteratureReview.pdf> (Luettu 8.4.2019.)
- Mayall, B. (2008). Conversations with children. Working with generational issues. Teoksessa P. Christensen & A. James (toim.), *Research with children. Perspectives and practices* (s. 109–122). Lontoo ja New York: Routledge Falmer.
- OECD. (2016). *PISA 2015 Results (Volume II): Policies and Practices for Successful Schools*. PISA, OECD Publishing, Pariisi. Saatavana osoitteesta <http://dx.doi.org/10.1787/9789264267510-en> (Luettu 23.3.2018.)
- OECD. (2017). *Education at a Glance 2017*. OECD Indicators, OECD Publishing, Pariisi. Saatavana osoitteesta <http://dx.doi.org/10.1787/eag-2017-en> (Luettu 23.3.2018.)
- Opetushallitus. (2013). *Perhepäivähoitajan ammattitutkinto 2013. Näyttötutkinnon perusteet*. Määräys 15/011/2013. Saatavana osoitteesta https://www.oph.fi/download/152266_Perhepaivahoitajan_ammattitutkinto_15_011_2013.pdf. (Luettu 8.6.2018.)
- Pihlainen, Reunamo & Kärnä. *Varhaiskasvatuksen Tiedelehti — JECER 8*(1) 2019, 121–142. <http://jecer.org/fi>

- Parrila, S. (2002). *Perhepäivähoito osana suomalaista päivähoitojärjestelmää: näkökulmia perhepäivähoidon laatuun ja sen kehittämiseen*. Acta Universitatis Ouluensis. E, Scientiae rerum socialium 59. Saatavana osoitteesta <http://jultika oulu.fi/files/isbn9514268741.pdf> (Luettu 21.6.2018.)
- Parrila, S. (2004). Laatu päivähoitoa koskevassa varhaiskasvatustutkimuksessa. Teoksessa R. Ruokolainen & K. Alila (toim.), *Varhaiskasvatuksen laatu on osaamista ja vuorovaikutusta*. Varhaiskasvatuksen laadunhallinnan ja ohjauksen kehittämishankkeen julkaisu. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja, 6 (s. 69–79). Saatavana osoitteesta http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/72926/Julkk_04_06.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Luettu 16.4.2019.)
- Pihlainen, K., Suero Montero, C., & Kärnä, E. (2018). Digi-Bags on the Go: Childminders' Expectations and Experiences of a Tablet-Based Mobile Learning Environment in Family Day Care. *Mobile Information Systems*, 2018. doi: 10.1155/2018/6967505
- Powell, M.A & Smith, A.B. (2009). Children's participation rights in research. *Childhood*, 16(1), 124–142.
- Punch, S. (2002). Research with children – The same or different from research with adults? *Childhood*, 9(3), 321–341.
- Raittila, R., Vuorisalo, M. & Rutanen, N. (2017). Lasten haastattelu. Teoksessa H. Hyvärinen, P. Nikander & J. Ruusuvaori (toim.), *Tutkimushaastattelun käsikirja*, (s. 312-335). Tampere: Vastapaino.
- Reunamo, J. (2012). *Mitä perhepäivähoidossa todella tapahtuu?* Orientaation lähteillä – varhaiskasvatuksen kehittämissuunnitelma. Perhepäivähoitoseminaari, Oulu 6.6.2012.
- Reunamo, J. & Kyhälä, A-L. (2016). Liikkuminen varhaiskasvatuspäivän osana. Teoksessa A. Sääkslahti (toim.) *Tieteelliset perusteet varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suosituksille* (s. 54-58). Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:22.
- Reynolds, A.J., Temple, J.A., Ou, S.R., Arteaga, I.A. & White, B.A. (2011). School-based early childhood education and age-28 well-being: Effects by timing, dosage, and subgroups. *Science*, 333(6040), 360–364.
- Roos, P. & Rutanen, N. (2014). Metodologisia haasteita ja kysymyksiä lasten tutkimushaastattelussa. Varhaiskasvatuksen Tiedelehti, *Journal of Early Childhood Education Research*, 3(2), 27–47.
- Sheridan, S. & Pramling Samuelsson, I. (2013). Preschool a source for young children's learning and well-being. *International Journal of Early Years Education*, 21(2–3), 207–222. doi:10.1080/09669760.2013.832948
- Sheridan, S. & Samuelsson, I. P. (2001). Children's conceptions of participation and influence in pre-school: A perspective on pedagogical quality. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 2(2), 169–194.
- Slot, P. L., Lerkkanen, M.-K. & Leseman, P. P. M. (2015). *The relations between structural quality and process quality in European early childhood education and care provisions: secondary analyses of large scale studies in five countries*. CARE: Curriculum & Quality Analysis and Impact Review of European Early Childhood Education and Care, Utrecht University.
- Spyrou, S. (2011). The limits of children's voices: From authenticity to critical, reflexive representation. *Childhood* 18(2), 151-165.
- Pihlainen, Reunamo & Kärnä. *Varhaiskasvatuksen Tiedelehti — JECER* 8(1) 2019, 121–142. <http://jecer.org/fi>

- Suomen perustuslaki 11.6.1999/731. Saatavana osoitteesta
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731> (Luettu 23.3.2018.)
- Säkkinen, S. & Kuoppala, T. (2016). *Varhaiskasvatus 2015*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Tilastoraportti 21.
- THL. (2017). *Varhaiskasvatus 2016. Tilastoraportti 29/2017*. Saatavana osoitteesta
http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135183/Tr29_17_vuositolasto.pdf?sequence=5&isAllowed=y (Luettu 5.6.2018.)
- Tikka, T. (2007). *Taitavaksi hoitajaksi, arvostetuksi kasvattajaksi. Ammatillinen sosiaalisuus perhepäivähoitajan työssä*. Joensuun yliopisto, Yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja, Yhteiskunta- ja aluetieteiden tiedekunta n:o 84. Saatavana osoitteesta
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:joy-20070006> (Luettu 7.6.2018.)
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2002). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Turja, L. & Vuorisalo, M. (2017). Lasten oikeudet, toimijuus ja osallisuus oppimisessa. Teoksessa M. Koivula, A. Siippainen, & P. Eerola-Pennanen (toim.), *Valloittava varhaiskasvatus* (s. 36–55). Tampere: Vastapaino.
- Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta 753/2018. Saatavana osoitteesta
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180753> (Luettu 19.8.2019.)
- Varhaiskasvatuslaki 540/2018. Saatavana osoitteesta
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540> (Luettu 18.10.2018.)
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. (2018). Helsinki: Opetushallitus. Saatavana osoitteesta
https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf (Luettu 23.3.2018.)
- Vlasov, J., Salminen, J., Repo, L., Karila, K., Kinnunen, S., Mattila, V., Nukainen, T., Parrila, S. & Sulonen, H. (2018). *Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset*. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus, Julkaisut 24:2018.
https://karvi.fi/app/uploads/2018/10/KARVI_2418.pdf (Viitattu 8.8.2019).
- YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista. (1989).
https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf (Viitattu 23.3.2018).